

บทที่ ๒

ศึกษาเรื่องท้าวเวสสุวรรณในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในบทที่ ๒ นี้ เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมา ปฏิปทา ภพภูมิ อำนาจหน้าที่และบทบาทที่สำคัญของท้าวเวสสุวรรณที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรศาสนา ดังเนื้อหาที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ ต่อไปนี้

๒.๑ ประวัติของท้าวเวสสุวรรณ

๒.๑.๑ ความเป็นมาของท้าวเวสสุวัณ

จตุมหาราชิกาภูมิ เป็นสวรรค์ชั้นแรกในสวรรค์จำนวน ๖ ชั้น คือ ๑) จตุมหาราชิกาเทวภูมิ ๒) ดาวดึงส์เทวภูมิ ๓) ยามาเทวภูมิ ๔) ดุสิตเทวภูมิ ๕) นิมมานรดีเทวภูมิ และ ๖)ปรินิมิทตวสวัตตีเทวภูมิ ในสวรรค์ชั้นที่ ๑ นี้ มีท้าวจตุมหาราชา หรือท้าวจุลโลกบาลเป็นอธิบดีปกครองทิศทั้ง ๔ ในคัมภีร์อภินาวิฎฐสูตร ได้กล่าวถึงท้าวโลกบาลทั้ง ๔ องค์ ดังนี้

ท้าวธรรมรัฐ	เป็นผู้ปกครองคนธรรมพ์ในทิศตะวันออก
ท้าววิรูปหงก	เป็นผู้ปกครองกุ่มภณท์ในทิศทักษิณ
ท้าววิรูปักษ์	เป็นผู้ปกครองพวกนาคในทิศปัจฉิม
ท้าวกุเวร	เป็นผู้ปกครองพวกยักษ์ในทิศอุดร ^๑

ท้าวมหาราชทั้ง ๔ องค์นี้ เป็นผู้รักษามนุษย์โลกด้วย ฉะนั้น จึงเรียกว่าท้าวจตุโลกบาล ดังมีข้อความในเนตติอรรถกถาว่า เทวดาที่เป็นผู้รักษามนุษย์โลก ชื่อว่าเทวดาโลกบาล ได้แก่ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ นั้นเอง ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในโลกียปรภณต่างๆ เรียกท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ องค์ นี้ว่า อินทะ ยมะ วรณะ กุเวระ ดังนี้^๒

ทั่วโลกลบทั้ง ๔ นี้ มีรัศมีรุ่งเรือง เป็นเทวดาที่ยินดีด้วยการรำและขับร้อง โปรด
การเล่นต่างๆ อาศัยอยู่ตอนกลางของภูเขาสีเนรุซึ่งสูงเท่ากันกับยอดเขาอัมรินทร์ เป็น

^๑ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕ - ๒๗๕/๒๑๙ - ๒๔๖

^๒ เนตติอรรถกถา อ้างถึงใน พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ, ปรมัตโชติกะ มหาอภิธัมมัตถ
สังคหิกา วิมุตตตสังคหะ ภูมิขตูกกะและปฏิสนธิขตูกกะ ปริจเฉทที่ ๕ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร :
พหจก. ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

ผู้ปกครองเทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกา รวมถึงสัตว์พิเศษและมนุษย์อย่างอื่นด้วย คติความเชื่อเรื่องท้าวจุลโลกบาลนี้ เกี่ยวพันลึกซึ้งทั้งคติความเชื่อของไทย และจีน ตัวอย่างเช่น ในวัดมหายานจะมีรูปท้าวโลกบาลอยู่ประจำหน้าวัด โดยถือว่าเป็นเทวดาที่คุ้มครองรักษาใกล้ชิดมนุษย์ด้วย แต่การเรียกชื่อจะแตกต่างจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทดังนี้

ท้าวธตรัฐ	พราหมณ์เรียกว่า พระอินทร์	ส่วนมหายานเรียกว่า	ทิก๊ก
ท้าววิรุพหก	พราหมณ์เรียกว่า พระยม	ส่วนมหายานเรียกว่า	เตียงเซียง
ท้าววิรูปักษ์	พราหมณ์เรียกว่า พระวิรุณ	ส่วนมหายานเรียกว่า	กวางมัก
ท้าวกุเวร	พราหมณ์เรียกว่า ท้าวกุเวร	ส่วนมหายานเรียกว่า	โตบุ๋น

นอกจากนี้ ในตำหรับพราหมณ์ ได้กล่าวถึงท้าวโลกบาลแตกต่างจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยกล่าวว่าท้าวโลกบาลมี ๘ องค์ ดังนี้

๑. พระอินทร์	ประจำ ทิศบูรพา
๒. พระเพลิง	ประจำ ทิศอาคเนย์
๓. พระยม	ประจำ ทิศทักษิณ
๔. พระอาทิตย์	ประจำ ทิศหรดี
๕. พระพิรุณ	ประจำ ทิศประจิม
๖. พระพาย	ประจำ ทิศพายัพ
๗. ท้าวกุเวร	ประจำ ทิศอุดร
๘. พระจันทร์	ประจำ ทิศอีสาน ^๓

ในการศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะประวัติความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเท่านั้น

ท้าวเวสสุวรรณ ท้าวเวสสวัณ หรือท้าวกุเวร เป็นท้าวจาตุมหาราชาประจำทิศเหนือ เป็นเทวดาผู้ปกครองยักษ์ มีอาพวกยักษ์ เป็นต้น

ในคัมภีร์อภินิหารวรรณนา คาถาที่ ๓๒ อธิบายคำศัพท์ที่ใช้เรียกท้าวเวสสุวรรณมี ๔ ศัพท์ ดังนี้

ศัพท์ที่เรียกท้าวกุเวรผู้รักษาทิศเหนือ ๔ ศัพท์ คือ

ยักขาธิป (ยักข+อธิป) ท้าวกุเวร ท้าวเวสสุวรรณ ท้าวยักขาธิปะ ท้าวจาตุมหาราชาประจำทิศเหนือ เทวดาผู้ปกครองอาพวกยักษ์ เป็นต้น ชื่อว่า ยักขาธิปะ

^๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ประชุมพระราชปจฉา เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี และราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๐), หน้า ๔๗-๔๘.

เวสสุวรรณ (วิสฺสวณ+ณ) ท้าวกุมเวร ท้าวเวสสุวัณ ท้าวจาตุมหาราชประจำทิศเหนือ เป็นเทพบุตรลูกของวิสฺสวณเทพ ชื่อว่า เวสสวณะ ท่านนั่งผินหน้าไปทางทิศใต้

กุมเวร (กุม+เวร) ท้าวกุมเวร ท้าวเวสสุวัณ ท้าวจาตุมหาราชประจำทิศเหนือ เทวดาผู้มีร่างกายอัมพาต ชื่อว่ากุมเวร

นรนาถ (นร+วาหน) ท้าวกุมเวร ท้าวเวสสุวัณ ท้าวนรนาถ ท้าวจาตุมหาราชประจำทิศเหนือ เทวดาผู้มีคนเป็นพาหนะ ชื่อว่า นรนาถ หมายถึง ผู้มีวาทะที่เทวดาห้ามเป็นพาหนะ^๔

ในสุมังคลวิลาสนี้ อรรถกถาที่มุนิกาย ปาฏิกวรรค ตอนกล่าวถึงความในอาฏานาฏิยสูตร ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของท้าวเวสสุวัณไว้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่อุบัติ ท้าวมหาราชนี้ เกิดเป็นพราหมณ์ ชื่อ กุเวร ได้สร้างโรงหีบอ้อยประกอบเครื่องยนต์ ๗ เครื่อง กุเวรพราหมณ์ได้นำผลกำไรที่ได้จากโรงหีบอ้อยบริจาคเป็นทานแก่มหาชน ท่านทำบุญด้วยใจที่เลื่อมใส และได้ให้ทานตลอดสองหมื่นปี เมื่อถึงแก่กรรมไปเกิดเป็นเทพบุตรชื่อกุมเวร ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ต่อมาได้ครองราชสมบัติในราชธานีชื่อ วิสาณะ ตั้งแต่นั้น จึงเรียกว่า ท้าวเวสสุวัณ^๕

ในธรรมิกสูตรที่ ๑๔ ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของท้าวเวสสุวัณว่า

ท้าวเวสสุวัณเป็นผู้ปกครองยักษ์ ในบพทว่า ราชปิ ต เวสสวณ กุเวโร นี้มีอธิบายว่ายักษ์นั้นชื่อว่าเป็นพระราชเพราะอรรถว่าเป็นที่ยินดี ชื่อว่า เวสวัณ เพราะครองราชสมบัติในวิสาณราชธานี พึงทราบว่า ชื่อว่ากุมเวรตามชื่อเดิม ได้ยินมาว่ายักษ์ชื่อกุมเวรนั้นเป็นพราหมณ์มหาศาล ทำบุญมีทาน เป็นต้น เกิดเป็นใหญ่ในวิสาณราชธานี เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า กุเวร ดังที่ท่านกล่าวไว้ในอาฏานาฏิยสูตรว่า

ความว่า ข้าแต่ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ราชธานีชื่อว่าวิสาณะเป็นของท้าวกุมเวรมหาราช เพราะฉะนั้น ท้าวกุมเวรมหาราชจึงมีชื่อว่า เวสวัณ ท้าวเวสสุวัณมีบัลลังก์แก้วประพาพตั้งหลายพัน มีนารีเป็นพาหนะถึง ๒ โยชน์ อันยักษ์หมื่นโกฏิชูกระบองแก้วประพาพแวดล้อม ครั้นเมื่อต้องการไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าท่านจะบังคับวิมานซึ่งตั้งอยู่บนอากาศลงมาตามถนนพื้นดินไปยังที่ประทับของพระพุทธเจ้า เป็นต้น^๖

ในมนโธปนิสส ปัจจกาทินิปาตอฏฐกถาแห่งอังคุตตรนิกาย ตอนว่าด้วยอรรถกถา

^๔ พระมหาโมคคัลลานเถระ, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, พระมหาสมปอง มุกิโต ผู้แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๖๖-๖๗.

^๕ ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๖/๑๒๓.

^๖ ข.สุ.อ. (ไทย) ๔๗/๓๕๕.

มาตาสูตกร จากบทสนทนาของท้าวเวสสุวรรณและนันทมารดาทำให้ทราบว่า ท้าวเวสสุวรรณเป็นพระโสดาบัน ท่านจึงเรียกนันทมารดา ซึ่งเป็นพระอนาคามีว่า ภคินี หรือพี่สาว แต่นางยังอยู่ในปฐมวัย แต่พระองค์แก่กว่าเพราะทรงมีพระชนมายุ ๙ ล้านปีแล้ว จึงตรัสเรียกพระองค์เองว่า ภาดา หรือ พี่ชาย โดยมีเนื้อความดังนี้

ท้าวเวสสุวรรณมหาราชทรงตรวจดูวิมานอันตั้งอยู่ในอากาศแล้ว ขึ้นสู่ยานนาริวันหะเสด็จออกไปโดยทางอันผ่านส่วนเบื้องบนปราสาทนั้น ได้ยินเสียง (ปารายนสูตร) แล้วท้าวเวสสุวรรณมหาราชตรัสถามว่า พนาย นั้นเสียงอะไร เมื่อยักขบริษัททูลว่านั่นคือเสียงสวดโดยทำนองสรภัญญะของนันทมารดาอุบาสิกา ท้าวเวสสุวรรณ ทรงสำคัญพระอริยสาวิกาผู้เป็นพระอนาคามีว่าพี่เพราะพระองค์เองเป็นพระโสดาบัน จึงตรัสว่า ภคินีพี่ท่านแล้วจึงสำคัญพระอริยสาวิกาผู้เป็นพระอนาคามีนั้นนั้นว่าเป็นน้องของพระองค์อีก เพราะนางยังอยู่ในปฐมวัย แต่พระองค์แก่กว่า เพราะทรงมีพระชนมายุ ๙ ล้านปีแล้ว จึงตรัสเรียกพระองค์เองว่า ภาดาพี่ชาย^๗

๒.๑.๒ อาวุธและวิมานของท้าวเวสสุวรรณ

ในไตรภูมิพระร่วง พรรณนาถึงที่สถิตของท้าวเวสสุวรรณไว้ว่า ท้าวเวสสุวรรณมหาราชนั้น สถิตในพระนครอันประดิษฐานอยู่เหนือยอดเขาอุคันธรด้านข้างอุดรทิศ ฝ่ายเหนือแห่งพระเมรุมาศ พระนครนั้นก็มีกำหนดกว้างและยาวได้ ๑,๐๐๐ โยชน์ เท่ากันกับพระนครแห่งท้าวมหาราชทั้ง ๓ ประกอบด้วยปราการแลซุ้มทวารเสาด้ายแลแถวถนน จำแนกแยกย้ายเป็นทางซ้ายแลทางขวา นำเทียวดำเนินเล่นเป็นบรมสุขสำราญสำเร็จบันเทิงใจ ทิพยพิมานนั้นประดับด้วยธงชัยแลธงประดาก โอภาสด้วยทิพยรัตนรังสีพิจิตรพิงชม อุดมด้วยทิพยโภชนาหารแลทิพยภูษิตพิจิตรอลงการต่างๆ สำเร็จด้วยบุญฤทธิ์นิรมิตเสกสรร บริบูรณ์ด้วยอนงค์นางแสนสุรางคสาวสวรรค์ ห้อมล้อมประสานสำเนียงระเรื่อรับ ชับกล่อม บรรเลงทิพยดุริยางค์ ครึกครื้นสนั่นเสนาะที่จะสถับสูรสำเนียงนั้นก็ไพเราะจับจิต ที่จะดูรูป รูปก็แล้วด้วยบุญฤทธิ์ พิศไพโรจน์นั้น ท้าวเวสสุวรรณมหาราชนั้น แผ่ผ่านอาณาจักรทั่วไปในอุตตริศาภาค ตั้งแต่ข้างพระเมรุออกไปตลอดถึงเขาขอบกำแพงจักรวาล ท้าวเวสสุวรรณนั้นเป็นใหญ่กว่าเทวดาทั้งปวง แต่บรรดาที่มีได้นับเข้าในเทพยคนธรรพ์แลเทพยกุมภภัณฑ์ นักปราชญ์พึงสันนิษฐานว่าเทพยคนธรรพ์นั้นขึ้นแก่ท้าวธรรมาวุธมหาราช เทพยกุมภภัณฑ์นั้นขึ้นแก่ท้าววิรูปหคมหาราช นอกหน้านั้นก็ขึ้นแก่ท้าวเวสสุวรรณนั้น ตลอดลงมาจนถึงยักษ์ฉินหน้าม้า ยักษ์ฉินหน้าลา แลผีเสื้อน้ำ ผุ่งภูตผุ่งผีทั้งปวงก็ขึ้นแก่ท้าวเวสสุวรรณ อยู่ในโอวาทแห่งท้าวเวสสุวรรณสิ้นทั้งปวง^๘

^๗ อัง.สตตก-อฎก-นวก.อ. (ไทย) ๓๗/๕๐/๑๕๕.

^๘ พระมหาวรรณราชสิทธิ์ไทย, ไตรภูมิพระร่วง, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๕๕), หน้า

อนึ่ง ในจักรกวางพิปนี กล่าวถึงท้าวเวสสุวรรณไว้ว่า ท้าวเวสสุวรรณมหาราช ขึ้นไปพร้อมด้วยเสนางคนิกรของตน ณ ขอบจักรวาลด้านเหนือ แวดล้อมด้วยประทีปด้ามทองแสนโกฏิ ทรงม้าตัวประเสริฐสีทอง รับหน้าที่ด้านเหนือ บนยอดเขายุกนคร พร้อมด้วยพวักยักษ์ซึ่งถือตามทองจำนวนแสนโกฏิ^๙

ในหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัยกถา (ไตรภูมิฉบับหลวง) กล่าวถึงนครของท้าวเวสสุวรรณไว้ว่า พระนครที่แลด้วยบุญฤทธิ์ ล้วนงามๆ พิจิตรประดิษฐานอยู่ในอัมพรประเทศอากาศสำหรับเป็นที่เสด็จเที่ยวประพาสแห่งท้าวเวสสุวรรณมหาราชนั้น มีมากถึง ๑๐ พระนคร พระนครเป็นประณม้นชื่อว่าอาภานาภาพระนครคำรบ ๒ ชื่อว่ากุสินาภา คำรบ ๓ ชื่อว่าปรกุกสินาภา คำรบ ๔ ชื่อว่านาภปรียา คำรบ ๕ ชื่อว่าปรกุกสินาภา พระนครเป็นคำรบ ๖ ชื่อว่ากบิลวันตะ อยู่ตรงเมืองกุสินาภาออกไปข้างทิศอุดร เบื้องหน้าแต่นั้น มีพระนครเป็นคำรบ ๗ ชื่อว่าชโนฆะพระนครคำรบ ๘ ชื่อว่า นวนวัตตี พระนครคำรบ ๙ ชื่อว่าอัมพรวัตตี พระนครคำรบ ๑๐ ชื่อว่าอาพกมณฑา พระนครทั้ง ๑๐ นี้ลอยอยู่ในอากาศ^{๑๐}

๒.๑.๓ ปฏิบัติให้ได้อุบัติเป็นท้าวเวสสุวรรณ

มนุษย์ทั้งหลายรวมทั้งสัตว์เหล่าอื่น เมื่อได้ทำบุญกุศลไว้ในปัจจุบันชาติและอดีตชาติ อาณิสสของบุญกุศลนั้นก็จะนำส่งให้อุบัติในภพภูมิที่ดี เช่น เทวโลก ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นแบบโอปปาติกะกำเนิด มีทิพยสมบัติตามบุญกุศลที่ตนเคยได้ทำมา การเกิดขึ้นของเทวดาเรียกว่าอุปบัติเทพ คือ เป็นเทวดาโดยกำเนิด ไม่ต้องเกิดในครรภ์มารดาหรือเกิดในฟองหรือถ้ำไคล เมื่ออุบัติขึ้นจะมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวเป็นเทพบุตรเทพธิดา แต่จะตั้งอยู่ในฐานะอะไร เป็นเทพประเภทไหน นั้นก็สุดแต่บุญกุศลที่ตนได้สร้างสมไว้ในอดีตชาติ ปฏิบัติที่ทำให้อุบัติเป็นท้าวเวสสุวรรณในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา คือ ต้องเคยประกอบกุศลกรรมไว้ในกาลก่อน เช่น ให้อาหาร และรักษาศีล เป็นต้น^{๑๑}

ธรรมสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นเทวดา คือ เทวธรรม อันได้แก่ หิริและโอตตปปะ ดังเช่นที่พระโพธิสัตว์กล่าวเทวธรรมกับรากษสนำไว้ในเรื่องภิกษุมิถุนะมากว่า "นักปราชญ์ เรียกคนผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ ตั้งมั่นดีแล้วในธรรมชาว เป็นผู้สงบเป็นสัตบุรุษในโลกว่า 'ผู้ทรง

^๙ พระสิริมังกรจารย์, จักรวาลพิปนี, (กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๓), หน้า ๘๒.

^{๑๐} พระยาธรรมปรีชา (แก้ว), ไตรภูมิโลกวินิจฉัยกถา, ฉบับที่ ๒ (ฉบับหลวง), (กรุงเทพมหานคร : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๒๐), หน้า ๘๒.

^{๑๑} อัง.สตุดก. (ไทย) ๒๓/๔๙/๖๐.

เทวธรรม" ดังนั้น เทวธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ไปอุบัติในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช คือเป็นผู้มีหิริโอตตปปะ ละอายและเกรงกลัวบาปอกุศลกรรม ประกอบกุศลกรรม มีการถวายข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่นั่ง ที่พัก และอุปกรณ์แก่ประทีป เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์ คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ รสทิพย์ และโณภูมิติพย์ อันเป็นทิพย์จนสิ้นอายุขัย^{๑๒}

เทวดาที่ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชนั้น ปรากฏให้เห็นใน ปฐมปิฎกวิมาน ทุติยวิมาน ตติยวิมาน จตุตถปิฎกวิมาน กุญชรวิมาน ปฐมนาวาวิมานทุติยนาवाวิมาน ตติยนาवाวิมาน ปถวีวิมาน ติลกัทธินวิมาน ปฐมปติพพาวิมาน ทุติยปติพพาวิมาน ปฐมสุณิสาวิมาน ทุติยสุณิสาวิมาน บัลลังกวิมาน และเสริสสกวิมาน^{๑๓}

ปฏิบัติในถึงจาตุมหาราชิกาภูมิที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ ได้แก่ การให้ทาน ดังปรากฏหลักฐานในทานสูตร^{๑๔} ปายาสีราชัญญสูตรที่ ๑๐^{๑๕} ทานุปัตติ ๘^{๑๖} และการรักษาอุโบสถศีล ดังปรากฏหลักฐานในสาเลยกสูตร^{๑๗} เรวัญชสูตร^{๑๘} วิตถตสูตร^{๑๙} วิสาขสูตร^{๒๐} โพชฌาสูตร^{๒๑} มหานามสูตรที่ ๑ ศรัทธา^{๒๒} และมิตตาเถรีคาถา^{๒๓} เป็นต้น

อย่างไรก็ดี เมื่อกล่าวถึงบุญกรรมของท้าวเวสสุวรรณสมัยที่บังเกิดเป็นกุเวรพรหมณ์ มีกล่าวถึง ในสุมังคลวิลาสินี ดังนี้ ว่าท้าวเวสสุวรรณมหาราชพระองค์นี้ แต่ก่อนเมื่อสมเด็จ พระสรรเพชญ์พุทธองค์แห่งเรายังมิได้มาอุบัติตรัสรู้ นั้นเธอบังเกิดเป็นพราหมณ์ มีนามบัญญัติชื่อว่ากุเวรพราหมณ์ กุเวรพราหมณ์นั้นทำไร่ไถเป็นอันมากแล้วก็ตั้งโรงหีบไถนั้นถึง ๗ โรง

^{๑๒} อจ.อญก.อ. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๕.

^{๑๓} พระครูสิทธิสารโสภิต (ชาคาร), “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุ”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔, หน้า ๔๐.

^{๑๔} อจ.สตตก-อญก-นวก.อ. (ไทย) ๓๗/๕๐/๑๔๑.

^{๑๕} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๒๙/๓๙๙.

^{๑๖} ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๖/๑๒๕/๒๔๐.

^{๑๗} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๙/๒๕๓.

^{๑๘} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๙/๒๒๗/๕.

^{๑๙} อจ.สตตก-อญก-นวก.อ. (ไทย) ๓๗/๑๓๒/๕๐๓-๕๑๐.

^{๒๐} อจ.สตตก-อญก-นวก.อ. (ไทย) ๓๗/๖๑/๑๓๓.

^{๒๑} อจ.สตตก-อญก-นวก.อ. (ไทย) ๓๗/๑๓๕/๒๐๕.

^{๒๒} อจ.ทสก.อ. (ไทย) ๓๘/๒๐๗.

^{๒๓} ขุ.ขุ.เปต.อ. (ไทย) ๔๙/๔๒๖/๓๘๙.

น้ำอ้อยนั้น กุเวรพราหมณ์เอาไว้เป็นประโยชน์ตั้งแต่ ๖ โอง ยังน้ำอ้อยในโองอันหนึ่งนั้น ให้เป็นทานแก่มหาชนคนทั้งปวงที่ไป ๆ มา ๆ ครั้งอุตสาหะในการบุญก็เกิดผลเห็นประจักษ์ อ้อยที่หิบนั้นได้นำอ้อยเป็นอันมาก ขายได้ราคามากโดยเฉพาะ กุเวรพราหมณ์ก็มีความเลื่อมใสด้วยการกุศลแห่งตน ได้ยกเอาน้ำอ้อยในโองทั้ง ๖ แลค่าน้ำอ้อยที่ขายได้ในโองทั้ง ๖ นั้นออกบำเพ็ญทาน แต่กุเวรพราหมณ์บังเกิดศรัทธาปสันนาการบำเพ็ญทานอยู่นั้น คณนาได้ ๒ หมื่นปี ครั้นสิ้นชีวิตดิณทรีย์กระทำกาลกิรียาก็ได้ขึ้นไปบังเกิดในชั้นจามตุมหาราชิกา เป็นเทวดามีนามบัญญัติชื่อว่ากุเวรเทวบุตร ครั้นอยู่จำเนียรภาคเบื้องหน้า ได้เสวยทิพยสมบัติในเทพนครอันชื่อว่า วิสาลราชธานี จึงมีนามปรากฏชื่อว่าท้าวเวสสุวัณมหาราช จำเดิมแต่นั้นมา^{๒๔}

๒.๑.๔ อำนาจหน้าที่ของท้าวเวสสุวัณ

ท้าวเวสสุวัณเป็นหนึ่งในมหาราชทั้ง ๔ ที่ปกครองสวรรค์ชั้นจามตุมหาราชิกาภูมิ มีอำนาจหน้าที่สำคัญๆ ดังนี้

๒.๑.๔.๑ ตั้งกองทัพอารักขาสวรรค์ในทิศเหนือ

สวรรค์ชั้นจามตุมหาราชิกา เป็นผู้รักษาด่านหน้าของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ป้องกันศัตรูที่จะมารุกราน คือ พวกอสูร ในอรรถกถาอาฏานาฏิยสูตร ได้กล่าวว่าท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ตั้งกองทัพอารักขาในทิศทั้ง ๔ แก่ท้าวสักกะผู้เป็นจอมเทวดาซึ่งประทับนั่งในอาฏานาฏนาคกร เพื่อป้องกันทัพอสูรที่จะยกมารุกรานสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๒๕}

๒.๑.๔.๒ ตรวจโลก

นอกจากมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองดินแดนสวรรค์แล้ว ท้าวเวสสุวัณยังทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจดูโลกซึ่งเป็นที่อยู่ของมนุษย์ เพื่อดูว่ามีมนุษย์ใดทำกุศลบ้าง ดังปรากฏในจตุมหาราชสูตร พระสุตตันตปิฎก แสดงเป็นพระพุทธานุญาตว่า ว่าด้วยท้าวโลกบาลตรวจโลกว่า

ภิกษุทั้งหลาย ในวัน ๘ คำแห่งปักษ์ เทวดาผู้เป็นบริวาร ผู้ช่วยเหลือ ของท้าวมหาราชทั้ง ๔ เทียตรวจดูโลกนี้ว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลมารดา เกื้อกูลบิดา เกื้อกูลสมณะ เกื้อกูลพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ อยู่จำปฐิชาครอุโบสถ ทำบุญกันอยู่ มีอยู่มากหรือหนอ

^{๒๔} ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๑๙๘.

^{๒๕} ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๖/๑๔๑-๑๓๕.

ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ย่อมรายงานเหตุนั้นแก่พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ที่นั่งประชุม ร่วมกัน
ในสภาชื่อสุธัมมาว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ผู้เกื้อกูลมารดา เกื้อกูลบิดา เกื้อกูลสมณะ
เกื้อกูลพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ อยู่จำ ปฏิภาครอุโบสถ ทำบุญ
กันอยู่ มีจำนวนน้อย

เพราะเหตุนี้ พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์จึงพากันเสียใจว่า “หมู่เทพจักบริบูรณ์ หมู่สุ
จักเสื่อม”^{๒๖}

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ท้าวมหาราชทั้ง ๔ มีหน้าที่เป็นจตุโลกบาล คือ
เป็นผู้คุ้มครองโลกทั้ง ๔ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโลกบาลธรรม คือ ธรรมคุ้มครองโลกไว้ ๒
ข้อ คือ หิริ ความละอายใจ และโอตตปเป ความเกรงกลัวต่อความชั่ว ซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้เป็น
เทวดา คือ คุณธรรมของเทวดา ซึ่งเห็นได้ชัดว่าสอดคล้องกับหน้าที่ของท้าวจตุโลกบาลโดยตรง
ท่านมีหน้าที่ตรวจดูโลกมนุษย์ว่า ได้พากันทำความดีมากน้อยเพียงใด แล้วนำไปรายงานเทพ
เจ้าชั้นดาวดึงส์ เทวดาก็จะอนุโมทนาด้วย หากมีคนรักษาอุโบสถศีลน้อย หรือมีคนทำความชั่ว
มาก เทวดาก็จะเสียใจ จึงเป็นการตักเตือนให้คนทำความดี ซึ่งการทำความดี เช่น การรักษา
อุโบสถศีลนั้น จึงเป็นสิ่งดีงามที่สังคมไทยสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๑.๔.๓ ปกครองเทวดา

ชั้นจตุมหาราชิกานี้ยังมีเทวดาที่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของท้าวมหาราชทั้ง
๔ อีก ๘ จำพวก คือ (๑) ปัพพัตถุฏฐเทวดา คือเทวดาที่อาศัยอยู่บนภูเขาทั้งหลาย (๒) อา
กาสัฏฐุฏฐเทวดา คือเทวดาที่อาศัยอยู่ในอากาศ (๓) ชิททาปโทสิกเทวดา คือเทวดาที่มีความ
เพละเลเลในการบริโภคคามคุณ จนลืมบริโภคอาหารแล้วจืด(ตาย)ไป (๔) มโนปโทสิกเทวดา
คือเทวดาที่มีคุณธรรมน้อย มีปกติจืดไปด้วยอำนาจแห่งความโกรธ (๕) สัตวลาหกเทวดา คือ
เทวดาที่มีหน้าที่ทำอากาศเย็นให้เกิด (๖) อุณหวลาหกเทวดา คือเทวดาที่มีหน้าที่ทำอากาศร้อน
ให้เกิด^{๒๗} (๗) จันทิมเทวดา คือเทวดาที่มีวิมานอยู่ในบริเวณจันทร์มณฑล^{๒๘} (๘) สุริยเทวดา คือ
เทวดาที่มีวิมานอยู่ในบริเวณสุริยมณฑล

๒.๑.๔.๔ ปกครองยักษ์

ท้าวเวสสุวัณเป็นอธิบดีของยักษ์ โดยยักษ์เหล่านั้นมีทั้งยักษ์ชั้นสูงและยักษ์ชั้นต่ำ
อันได้แก่ ยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดี มหาเสนาบดี ยักษ์เหล่านั้นมีทั้งนับถือพระพุทธเจ้าและไม่นับ

^{๒๖} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๘/๑๕๖-๑๕๗.

^{๒๗} ส.ข. (บาลี) ๑๗/๕๕๐/๒๑๖, ส.ข. (ไทย) ๑๗/๕๕๐/๓๗๑.

^{๒๘} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๙๐/๕๘.

ถือ บางพวกก็ประพฤติสุจริตธรรมบางพวกก็ประพฤติอสุจริตธรรมและมีพฤติกรรมที่เป็นไปในฝ่ายไม่ดี ดังที่ปรากฏในอาฏานาฏิยสูตรว่า “ยัก্ষนี้สิ่ง ยัก্ষนี้ติดตาม ยัก্ষนี้รู้กรณ ยัก্ষนี้เบียดเบียน ยัก্ষนี้ทำให้เดือดร้อน ยัก্ষนี้ทำให้เกิดทุกข์ ยัก্ষนี้ไม่ปล่อย ดังนี้”^{๒๙}

ท้าวเวสสุวรรณทราบความประพฤติของเหล่ายัก্ষในปกครองของตนแล้ว จึงเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อกราบทูลถวายอาฏานาฏิยปริตรแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อพระราชทานแก่พุทธบริษัท ๔ เพื่อเป็นเครื่องป้องกันภัยจากยัก্ষเหล่านี้ โดยมีรายละเอียดในอรรถกถาอาฏานาฏิยสูตรว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤห์ ครั้งนั้นท้าวมหาราชทั้ง ๔ พร้อมด้วยเหล่าเสนายาได้ปกครองของตน อันได้แก่ เสนายัก্ষกองใหญ่ เสนาคนธรรพกองใหญ่ เสนากุมภคันทกองใหญ่และด้วยเสนานาคกองใหญ่ ตั้งการคุ้มครองไว้ทั้ง ๔ ทิศ ต่างถวายบังคมและนั้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท้าวเวสสุวรรณมหาราชได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยัก্ষชั้นสูงบางพวกมิได้เลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าก็มี ยัก্ষชั้นสูงบางพวกที่เลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าก็มี ยัก্ষชั้นกลางที่ไม่เลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าก็มี ยัก্ষชั้นกลางที่เลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าก็มี ยัก্ষชั้นต่ำที่ไม่เลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าก็มี ยัก্ষชั้นต่ำที่เลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โดยมากยัก্ষมิได้เลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรม เพื่องดเว้นจากปาณาติบาต ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากอทินนาทาน ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากมุสาวาท ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แต่โดยมากพวกยัก্ষมิได้งดเว้นจากปาณาติบาต มิได้งดเว้นจากอทินนาทาน มิได้งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร มิได้งดเว้นจากมุสาวาท มิได้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ข้อนั้นจึงไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบใจของยัก্ষ เหตุนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าบางพวกย่อมเสพเสนาสนะอันเป็นราวไพร ในป่ามีเสียงน้อย มีเสียงดังน้อยปราศจากลมแต่ชนผู้เดินเข้าออก ควรแก่การทำความอันเร้นลับของมนุษย์ควรแก่การหลีกเร้น ยัก্ষชั้นสูงบางพวกมีอยู่ในป่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงเรียนอาฏานาฏิยปริตรเพื่อให้ยัก্ষพวกที่ไม่เลื่อมใสในคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้เลื่อมใส เพื่อกู้ครองเพื่อรักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่อยุสสาราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายเถิด พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับโดยดุษณีภาพ^{๓๐}

^{๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗/๓/๒๓๐.

^{๓๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๒๒๑-๒๒๐.

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แสดงตัวอย่างของพระอริยบุคคล ที่ไปเกิดใน จาตุมหาราชิกาภูมิ คือ พระเจ้าพิมพิสาร มีเรื่องราว หลังจากพระเจ้าพิมพิสารสิ้นพระชนม์ชีพแล้ว ได้ไปเกิดในภพของยักษ์ มีชื่อว่าชนวสภยักษ์ ดังเนื้อความในพระไตรปิฎกว่า ยักษ์ที่ไม่ปรากฏ ตัวเปล่งเสียงให้ได้ยินว่า ข้าพระองค์ชื่อชนวสภะ ฯลฯ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์คือพิมพิสาร ฯลฯ ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๗ ที่ข้าพระองค์เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับท้าวเวสสุวรรณมหาราช จูติจากสวรรค์ ชั้นจาตุมหาราชนี้แล้ว สามารถไปเกิดเป็นพระราชาในมนุษย์ ข้าพระองค์จุติจาก เทวโลก ๗ ครั้ง จากมนุษย์ ๗ ครั้ง รวมเวลาท่องเที่ยวอยู่ ๑๔ ครั้ง รู้จักภพที่เคยอยู่อาศัยในกาล ก่อน ข้าพระองค์ไม่มีทางตกต่ำ ทราบดีถึงความไม่ตกต่ำมาช้านาน ข้าพระองค์ตั้งความปรารถนาไว้เพื่อเป็นพระสกทาคามี ฯลฯ คำกราบทูลของชนวสภยักษ์ที่ว่า “ข้าพระองค์จุติจาก เทวโลก ๗ ครั้ง จากมนุษย์ ๗ ครั้ง รวมเวลาท่องเที่ยวอยู่ ๑๔ ครั้ง รู้จักภพที่เคยอยู่อาศัยในกาล ก่อน” คัมภีร์ปรมัตถทีปนีอธิบายว่า หมายถึงอดีตภพที่ท่านเคยเกิดมาก่อนที่จะเป็นพระเจ้าพิมพิสาร มิใช่หมายถึงพระองค์จะไปเกิดต่อ เพราะมีข้อความต่อว่า “รู้จักภพที่เคยอยู่อาศัยในกาล ก่อน” ความหมายคือพระองค์แม้จะเป็นโสดาบันก็ไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา เพราะพระองค์เคยเกิดในสวรรค์ชั้นนี้แล้ว ๗ ครั้ง ทำให้ผูกพันในภพที่เคยอยู่อาศัยมาก่อน และด้วยอำนาจของความผูกพันในภพเดิม พระองค์จึงมาเกิดในสวรรค์ชั้นนี้อีก และจากข้อความดังกล่าว สรุปได้ว่าพระเจ้าพิมพิสารหลังจากสวรรคตแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชนั้นจัดเป็นพระโสดาบันประเภทสัตตักขัตตุปรมา เพราะท่านได้เวียนว่ายตายเกิดในเทวดาและมนุษย์อีกหลายครั้งด้วยกัน^{๓๑}

๒.๒ บทบาทสำคัญของท้าวเวสสุวรรณ

ในอภินายกสูตร ได้แสดงให้เห็นว่าท้าวเวสสุวรรณ มีความคุ้นเคยใกล้ชิดกับ พระพุทธเจ้ามากกว่าท้าวมหาราชองค์อื่นๆ ท่านเป็นผู้ฉลาดในการกราบทูล เป็นผู้ที่เป็นบัณฑิต มีความห่วงใยในพระพุทธเจ้าและพุทธบริษัท ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านกราบทูลถวายอภินายก ฎิยปริตร เพื่อให้พุทธบริษัทสวด ป้องกันภัยจากยักษ์บริวารของท่าน ดังข้อความปรากฏในอรรถกถาอภินายกสูตร ดังนี้

บทว่า ท้าวเวสสุวรรณ ความว่า ท้าวมหาราชทั้ง ๔ เสด็จมาก็จริง แต่ท้าวเวสสุวรรณ เป็นผู้คุ้นเคยของพระศัพทผล ฉลาดในการกราบทูล มีการศึกษาเป็นอย่างดี เพราะฉะนั้น ท้าวเวสสุวรรณมหาราช จึงได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคเจ้า บทว่า ชั้นสูง คือเป็นผู้มีศักดิ์ใหญ่ถึงพร้อมด้วย อำนาจภาพ. บทว่า เพื่อเว้นจากปาณาติบาต ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า

^{๓๑} พระคันธสาราภิงค์, (แปล) อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวัน กราฟฟิค เพลท, ๒๕๔๖), หน้า ๘๒๑.

ทรงแสดงโทษอันเป็นไปในปัจจุบันและภพหน้าในปาณาติบาต แล้วทรงแสดงธรรม เพื่อเว้นจากปาณาติบาตนั้น. แม้ในบทที่เหลือก็เช่นนี้แล. บทว่ายักขณ์ชั้นสูงบางพวกมัก อยู่ในป่านั้นก็มี. ความว่า ในเสนาสนะเหล่านั้นมียักขณ์ชั้นสูงมักอยู่เป็นประจำทว่าอาภานาภิยะ ความว่า ชื่ออย่างนี้ เพราะผูกขึ้นในอาภานาภิยะนคร. ถามว่า ชื่อว่าธรรมที่ไม่แจ่มแจ้งมีอยู่แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าหรือ. ตอบว่าไม่มี. ถามว่าเมื่อเป็นเช่นนั้นเพราะเหตุไร ท้าวเวสสุวรรณจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค โปรดเรียนอาภานาภิยะรักษ เกิดพระเจ้าข้า ดังนี้ตอบว่าเพื่อหาโอกาส ด้วยว่าท้าวเวสสุวรรณนั้นคอยโอกาสเพื่อจะให้ได้ฟังพระปริตนี้กะพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงกราบทูลอย่างนี้. โบราณบัณฑิตกล่าวไว้ว่า เมื่อท้าวเวสสุวรรณกราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว พระปริตนี้จักเป็นครุดังนี้^{๓๒}

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ท้าวเวสสุวรรณมีบทบาทต่อพระพุทธเจ้าและต่อพุทธบริษัท นับตั้งแต่ครั้งที่พระพุทธองค์ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ต่อมาในสมัยที่พระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนถึงพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพาน โดยมีรายละเอียดสำคัญ ดังนี้

๒.๒.๑ บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในพระพุทธศาสนา

ท้าวเวสสุวรรณและท้าว महाराज อื่นๆ มีบทบาทเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าครั้งยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์จนถึงชาติสุดท้ายที่ทรงบรรลุนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะนำเสนอบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า เป็น ๓ ช่วง คือ ทูเรนิทาน อวิทูเรนิทาน และสันติเกนิทาน ดังนี้

๒.๒.๑.๑ ทูเรนิทาน

นับตั้งแต่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้าจนถึงชาติที่เป็นเสตเกตุเทวบุตรในดุสิตเทวโลกท้าว महाराज ได้บำรุงพระโพธิสัตว์ด้วยตนเองและให้บริวารบำรุงอุปฐาก ดังปรากฏหลักฐานในพระสูตรต่างๆ ดังต่อไปนี้

ท้าวเวสสุวรรณและท้าว महाराज ทั้ง ๓ ได้แต่งตั้งบริวารของตน คือ เทพธิดา ๓๐๐๐ เมขลาให้ดูแลมนุษย์โลกที่ทำความดี มีขอบเขตดูแลมหาสมุทร ในสังฆชาดกและมหาชนกชาดก ปรากฏหลักฐานที่เทพธิดา ๓๐๐๐ เมขลาได้ช่วยเหลือพระโพธิสัตว์กัณฐกในมหาสมุทร ดังนี้

ในสังฆชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังขพราหมณ์ ได้ถวายร่มและรองเท้าแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าก่อนออกเดินทางไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ เมื่อเรือแตกกลางทะเล ด้วยอาณิสสแห่งทานนั้น จึงทำให้ได้รับการช่วยเหลือจากนางเทพธิดาชื่อเมขลา ซึ่งท้าวโลกบาล

^{๓๒} ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๖/๑๔๔.

ทั้ง ๔ ตั้งไว้ให้พิทักษ์รักษาสมุทร ด้วยคำสั่งว่า ถ้าเรือมาแตกลง มนุษย์ที่ถือไตรสรณคมน์ก็ดี มีศีลสมบูรณ์ก็ดี ปฏิบัติชอบในมารดาบิดาก็ดี มาตกทุกข์ในสมุทรรนี้ ท่านพึงพิทักษ์รักษาเขาไว้ จงช่วยสร้างเรือและพาเขากลับไปยังที่อยู่เดิมด้วยความปลอดภัย จะเห็นว่าในพระสูตรนี้ท้าวจตุโลกบาล ได้ตั้งบริวารของตน คือ เทพธิดามณีเมขลา ให้ดูแลมนุษย์โลกที่ทำความดีแต่ตกทุกข์ได้ยากอยู่ในมหาสมุทร และได้กระทำอุปการะต่อพระโพธิสัตว์^{๓๓}

ในมหาชนกษัตริย์ในชาดกนี้ กล่าวถึงการบำเพ็ญวิริยบารมีของพระโพธิสัตว์ เมื่อคราวเรือแตกต้องว่ายน้ำอยู่กลางมหาสมุทรถึง ๗ วัน ซึ่งมีเนื้อหาในตอนนี้อาศัยคลึงกับสังฆชาดกนางมณีเมขลาผู้ได้รับคำสั่งจากท้าวจตุโลกบาลให้ดูแลมหาสมุทรได้ช่วยเหลือพระองค์ให้ถึงฝั่ง^{๓๔}

ในมณฑลราชชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามณฑลราช ได้เสวยราชสมบัติในมนุษย์ทั้งหมดและได้ครองเทวโลก แต่ไม่อ้อมค้อมกามวิตก สุดท้ายจึงได้ตายไป ในชาดกนี้ แสดงความเกี่ยวข้องของท้าวจตุโลกบาลกับพระโพธิสัตว์ โดยในคราวที่พระเจ้ามณฑลราชเสด็จไปยังสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ต้อนรับด้วยความเต็มใจ และถวายราชสมบัติให้ครอบครอง และเมื่อพระเจ้ามณฑลราชเปื้อนสวรรค์ชั้นนี้ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ได้ทรงแนะนำให้เสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ต่อไป^{๓๕}

๒.๒.๑.๒ อวิทุเรนิทาน

นับตั้งแต่พระชาติที่เป็นเสตเกตตฺตเวบุตรจนถึงสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะที่ประทับที่โพธิบัลลังก์ ท้าวเวสสุวัณและท้าวมหาราชทั้ง ๓ มีบทบาทสำคัญในอวิทุเรนิทานเรื่อยมา นับตั้งแต่การแจ้งข่าวพุทธโกลาหลให้แก่มนุษย์ได้ทราบ การเข้าไปทูลอ้อนวอนพระโพธิสัตว์ให้จุติ การอารักขากรรมพระมารดาเรื่อยไปจนถึงสมัยที่สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขณะที่ประทับที่โพธิบัลลังก์ ดังปรากฏหลักฐานในพระสูตรต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑) ทูลอาราธนาพระโพธิสัตว์ให้จุติ

เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์จะอุบัติยังโลกมนุษย์ได้เกิดโกลาหลทั่วหมื่นจักรวาล ปรากฏหลักฐานว่าท้าวมหาราชทั้ง ๔ ได้นำขานี้ไปแจ้งประกาศให้ชาวโลกทราบ เทวดาทั้งหลายเมื่อทราบข่าวโกลาหล ๓ อย่าง คือ โกลาหลเรื่องกัป ๑ โกลาหลเรื่องพระพุทธเจ้า ๑ โกลาหลเรื่อง

^{๓๓} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๙/๘๗๙-๘๐๓.

^{๓๔} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๖๓/๘๘-๙๕.

^{๓๕} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๗๐-๗๔.

พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ต่างก็พากันเที่ยวประกาศให้มนุษย์ทราบโดยทั่วกัน เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิ ซึ่งมีท้าวมหาราชทั้ง ๔ ปกครองเป็นเทวดาพวกแรกที่กระจายข่าวนี้^{๓๖}

โกลาหลทั้งสามประการนี้นับว่าเป็นของใหญ่ บรรดาโกลาหลทั้งสามนั้น เทวดาในหมื่นจักรวาลทั้งสิ้นได้ฟังเสียงโกลาหลเรื่องพระพุทธเจ้าแล้ว จึงร่วมประชุมพร้อมกันทราบว่าสัตว์ชื่อโน้นจักเป็นพระพุทธเจ้า เข้าไปหาเขาแล้วต่างจะอ่อนน้อมและเมื่ออ่อนน้อมอยู่ก็จะอ่อนน้อมในเมื่อบุรพนิมิตเกิดขึ้นแล้ว ก็ในกาลนั้นเทวดาแม่ทั้งปวงพร้อมกับท้าวจาตุมหาราช ท้าวสักกะ ท้าวสุยาม ท้าวสันตุสิต ท้าวนิมมานรดี ท้าวปรนิมมิตวสวัตดี และท้าวมหาพรหมในแต่ละจักรวาลมาประชุมพร้อมกันในจักรวาลหนึ่ง แล้วพากันไปยังสำนักของพระโพธิสัตว์ในภพดุสิตต่างอ่อนน้อมว่า

ข้าแต่ท่านผู้วิรุฑ์ท่านเมื่อบำเพ็ญบารมีสิบก็มีได้ปรารถนาสมบัติของท้าวสักกะสมบัติของมารสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ สมบัติของพรหมบำเพ็ญ แต่ท่านปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณบำเพ็ญแล้ว เพื่อต้องการจะชนสัตว์ออกจากโลก ข้าแต่ท่านผู้วิรุฑ์บัดนี้ถึงเวลาที่ท่านจะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ถึงสมัยที่ท่านจะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว^{๓๗}

เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงตรวจดูมหาวิโลกนะ ๕ ประการคือ กาล ทวีป ประเทศ ตระกูล และการกำหนดอายุของมารดาใน ๕ ประการนั้น ก็มีดำริจะอุปบัติในศากยะตระกูล เมื่อพระสิริสุทโธทนะได้อภิเษกกับพระนางสิริมหามายาแล้ว พรหมทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุพร้อมเหล่าเทวดาและพระอินทร์ประชุมพร้อมกันเข้าไปอาราธนาทูลเชิญพระพุทธองค์ลงมาบังเกิดในครรภ์ของพระนางสิริมหามายาเพื่อทรงโปรดสัตว์อันมีเทวดาและมนุษย์เป็นต้นให้ข้ามพ้นจากทุกข์เข้าสู่พระนิพพาน^{๓๘}

๒) ท้าวมหาราชทั้ง ๔ แสดงนิมิตให้ปรากฏแก่พระนางมหามายาเทวีเมื่อจะทรง พระครรภ์

ในนครกบิลพัสดุ์ได้มีงานนักขัตฤกษ์ เดือน ๘ กันอย่างเอิกเกริก มหาชนเล่นงานนักขัตฤกษ์กัน ฝ่ายพระนางมหามายาเทวีอีก ๗ วันจะถึงวันบุรณมี ทรงร่วมเล่นงานนักขัตฤกษ์แต่ไม่มีการดื่มสุราก็มีแต่จัดดอกไม้ของหอมและเครื่องประดับ ในวันที่ ๗ ทรงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ทรงสนานด้วยน้ำหอม ทรงสละพระราชทรัพย์สี่แสนถวายมหาทาน แล้วทรงแต่งพระองค์ด้วยเครื่องประดับครบทุกอย่าง เสวยพระกระยาหารอย่างดีทรงอธิษฐานองค์อุโบสถ เสด็จเข้าห้องอันมีสิริ บรรทมบนพระสิริไสยาสน์กาวลงสู่นิทรารมณ์ ได้ทรงพระสุบินนิยว่าท้าวมหาราชทั้ง ๔

^{๓๖} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๗๙-๘๓.

^{๓๗} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๗๙-๘๓.

^{๓๘} ขุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๕๕/๘๑.

ยกพระนางขึ้นพร้อมกับพระแท่นที่บรรทมทีเดียวไปยังป่าหิมพานต์ แล้ววางบนพื้นแผ่นศิลา มีประมาณ ๖๐ โยชน์ ภายใต้ต้นสาละใหญ่มีประมาณ ๗ โยชน์ได้ยื่น ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ที่นั่นเหล่านางเทวีของท้าว महाराज ทั้ง ๔ นั้น ต่างพากันมานำพระเทวีไปยังสระอนาคต ให้สร่งสนาน เพื่อที่จะชำระล้างมลทินของมนุษย์ออก ให้ทรงนุ่งห่มผ้าทิพย์ ลูบไล้ด้วยของหอมทิพย์ ประดับประดาด้วยดอกไม้ทิพย์ ในที่ไม่ไกลจากที่นั่น มีภูเขาสีเงินอยู่ลูกหนึ่ง ภายในภูเขานั้นมีวิมานทอง พวกเขาก็ตั้งพระแท่นที่บรรทมอันเป็นทิพย์ ป้ายพระเศียรสูงขึ้นทางปราจีนทิศ (ตะวันออก) ทูลให้บรรทมในวิมานทองนั้น พระโพธิสัตว์เป็นพระยาช้างตัวประเสริฐสีขาวผ่อง เดินเที่ยวไปในภูเขาสีเงินลูกหนึ่ง ในที่ไม่ไกลแต่ที่นั่น เดินลงจากภูเขาทองนั้นขึ้นไปยังภูเขาสีเงิน มาทางด้านอุตรทิศ (ทิศเหนือ) เองวงอันมีสีราวกะว่าพวงเงินจับดอกปทุมชาติสีขาว เปล่งโกญจนาท เข้าไปยังวิมานทอง กระทำประทักษณแทนบรรทมของพระราชมารดา ๓ รอบแล้ว ปรากฏเหมือนกับว่าทะลุทางด้านเบื้องขวาเข้าไปในพระอุทรของพระนาง พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิในวันนักขัตฤกษ์เดือน ๘ หลังด้วยประการฉะนี้^{๓๙}

๓) อารักขาพระโพธิสัตว์ในครรภ์

เมื่อพระโพธิสัตว์ปฏิสนธิในครรภ์ของพระมารดา ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ต่างถือพระขรรค์คอยให้การอารักขาแก่พระมารดาตลอดเวลา โดยมีเนื้อความในชาดกว่า พระนางมีแต่ถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศ มีความสุข มีพระวรกายไม่ลำบาก และทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งอยู่ในพระคัพโกทรประดุจดั่งยัสสีขาวที่ร้อยไว้ ในแก้วมณีที่ใสแจ้ว ธรรมดาคัพโกทรที่พระโพธิสัตว์อาศัยอยู่เป็นเช่นกับท้องของเจดีย์ สัตว์อื่นไม่สามารถจะอาศัยอยู่หรือบริโภคน้ำได้ เพราะฉะนั้น พระราชมารดาของพระโพธิสัตว์จึงสวรรคตแล้วไปอุบัติในดุสิตบุรี ในเมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติแล้วได้ ๗ วัน หญิงอื่นไม่ถึง ๑๐ เดือนบ้าง เลยไปบ้าง นิ่งตลอดบ้าง นอนตลอดบ้าง ฉันทิ พระราชมารดาของพระโพธิสัตว์หาเป็นฉันทิไม่ แต่พระนางจะบริหารพระโพธิสัตว์ไว้ในพระคัพโกทรสิ้น ๑๐ เดือน แล้วประทับยืนตลอด และกึ่งข้อนี้เองเป็นธรรมดาของพระราชมารดาของพระโพธิสัตว์ แม้พระนางมหามายาเทวีทรงบริหารพระโพธิสัตว์ในพระคัพโกทรสิ้น ๑๐ เดือน ประดุจบริบาลน้ำมันไว้ด้วยบาตรฉะนั้น มีพระครรภ์แก่เต็มที่แล้ว มีพระราชประสงค์จะเสด็จไปยังเรือนพระญาติ จึงกราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะมหาราชว่า ข้าแต่สมมติเทพหม่อมฉันปรารถนาจะไปยังนครเทวหะที่เป็นของตระกูล พระเจ้าสุทโธทนะทรงรับว่าได้แล้ว รับสั่งให้ปราบทางจากพระนครกบิลพัสดุ์จนถึงเทวทหนครให้ราบเรียบดีแล้ว ประดับประดาด้วยต้นกล้วย หม้อเต็มด้วยน้ำ ธงชายและธงแผ่นผ้า ให้พระเทวีประทับนั่งในพระวาทอง ให้อำมาตย์พันคนหามไป ทรงส่งไปพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก. ก็ในระหว่างพระนครทั้งสองแม้ชาวพระนครทั้งสอง ก็มีสาลวันอันเป็นมงคล ชื่อว่าลุมพินีวัน ในสมัยนั้น สาลวันทั้งปวงได้มีดอกไม้มาน

^{๓๙} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๑๐๒-๑๗๗.

เป็นอย่างเดียวกัน ตั้งแต่โคนต้นจนถึงปลายกิ่ง จากระหว่างกิ่งและระหว่างดอก มีฝูงนกห้าสี มีสีดั่งแมลงภูจำนวนมากมาย เทียวบินร้องประสานเสียง ลุมพินีวันทั้งสิ้นจึงเป็นเช่นกับจิตรลดาวัน ดูประหนึ่งเป็นมณฑลของพื้นที่มาร่วมดื่มกัน พระเทวีได้เกิดมีพระประสงค์จะทรงเล่นกีฬาในศาลวัน เพราะทอดพระเนตรเห็นลุมพินีวันนั้น พวกอำมาตย์พาพระเทวีเข้าไปยังศาลวัน พระนางได้ทรงมีพระประสงค์จะเสด็จไปยังโคนต้นสาละอันเป็นมงคลแล้ว ทรงจับที่กิ่งต้นสาละ กิ่งต้นสาละก็โน้มลง ประคองยอดหวายที่ถูกรมให้ร้อนแล้ว พระหัตถ์พระเทวีพอจะเอื้อมถึงได้ พระนางทรงเหยียดพระหัตถ์ออกจับกิ่งก็ในขณะนั้นนั้นเองลมกรรมชวาท ของพระนางเกิดปั่นป่วน ที่นั้นมหาชนแควดวงพระวิสูตรแก่พระนางแล้วก็หลีกไป เมื่อพระนางทรงจับกิ่งต้นสาละ ประทับยืนอยู่นั้นแหละได้ทรงประสูติแล้วในขณะนั้นนั้นเอง^{๔๐}

๔) รับพระโพธิสัตว์ต่อจากท้าวมหาพรหม

เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ ท้าวมหาพรหมผู้มีจิตบริสุทธิ์ ๔ องค์ ก็มาถึงพร้อมกับถือ ข่ายทองมาด้วย เอาข่ายทองนั้นรับพระโพธิสัตว์วางไว้ตรงพระพักตร์ของพระราชมารดา ต่อนั้น ท้าวมหาพรหม ๔ องค์ได้รับพระโพธิสัตว์นั้น จากมือของพรหมผู้ยื่นเอาข่ายทองรับอยู่ ด้วยเครื่องบูชาที่ทำด้วยหนังเสือดาวที่มีสัมผัสอ่อนนุ่มซึ่งสมมติกันว่าเป็นมงคล พวกมนุษย์จึงเอาพระยี่ภู่ผ้าทูลพลัสตรรับจากมือของท้าวมหาพรหมเหล่านั้น พอพ้นจากมือของพวกมนุษย์ พระโพธิสัตว์ก็ประทับยืนบนแผ่นดินทอดพระเนตรดูทิศตะวันออก จักรวาลนับได้หลายพันได้เป็นที่โล่งเป็นอันเดียวกัน พวกเทวดาและมนุษย์ในที่นั้นต่างพากัน บูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น กราบทูลว่า ข้าแต่ท่าน บุรุษคนอื่นในที่นี้เช่นกับท่านไม่มี คนที่ยิ่งกว่าท่านจักมีแต่ที่ไหน พระโพธิสัตว์มองตรวดดูตลอดทิศให้ทิศเล็กแม้ทั้ง ๑๐ คือทิศใหญ่ ๔ ทิศเล็ก ๔ เบื้องล่าง เบื้องบน ก็ได้ทรงมองเห็นใครที่เช่นกับคนทรงดำริว่า นี่เป็นทิศเหนือ แล้วได้เสด็จไปโดยย่างพระบาท ๗ ก้าว มีท้าวมหาพรหมกันเสวตฉัตร ท้าวสุยามเทวบุตรถือพัทวาลวิชนี และเทวดาเหล่าอื่นมีมือถือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่เหลือเดินตามเสด็จ ต่อจากนั้นประทับยืนที่พระบาทที่ ๗ ทรงเปล่งอาสภิวาจา เป็นต้นว่า เราเป็นผู้เลิศของโลก^{๔๑}

๒.๒.๑.๓ สันติเกนิทาน

หมายถึง เรื่องราวหรือความเป็นมาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าตั้งแต่ตรัสรู้แล้วจนเสด็จปรินิพพาน ในสันติเกนิทานนี้ ปรากฏบทบาทหน้าที่สำคัญของท้าวเวสสุวัณ และท้าวมหาพรหมทั้ง ๓ ดังจะยกตัวอย่างที่สำคัญๆ ดังนี้

^{๔๐} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๘๐-๘๓.

^{๔๑} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๑๐๒-๑๗๗.

๑) ถวายบาตรแด่พระพุทธเจ้า

ในราชายตนกถา มีเนื้อความว่า ครั้นล่วง ๗ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธินั้น แล้วเสด็จจากควงไม้มุจจลินท์ เข้าไปยังต้นไม้อาชาตนะ แล้วประทับนั่งด้วยบัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุข ณ ควงไม้ราชาตนะ ตลอด ๗ วัน ก็สมัยนั้น พ้อคำชื่อนตปัสสะ ๑ ภัลลิกะ ๑ เดินทางไกลจากอุกกกลชนบท ถึงตำบลนั้น ครั้นนั้น เป็นเทพยดาผู้เป็นญาติสาโลหิตของตปัสสะ ภัลลิกะ ๒ พ้อคำ ได้กล่าวคำนี้กะ ๒ พ้อคำนั้น ว่า ดูกรท่านผู้บริสุทธิ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้แรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ควงไม้ราชาตนะ ท่านทั้งสองจึงไปบูชาพระผู้มีพระภาคนั้น ด้วยสัตตุง และ สัตตูก่อน การบูชาของท่านทั้งสองนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ท่านทั้งหลายตลอดกาลนาน ครั้นนั้น พ้อคำชื่อนตปัสสะ และภัลลิกะ ถวายสัตตุงและสัตตูก่อนเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วถวายบังคม ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. สองพ้อคำนั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรับสัตตุงสัตตูก่อนของข้าพระพุทธเจ้าทั้งสอง ซึ่งจะเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนาน. ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงปริวิตกว่า พระตถาคตทั้งหลาย ไม่รับวัตถุด้วยมือ เราจะพึงรับสัตตุง และสัตตูก่อนด้วยอะไรหนอ ลำดับนั้น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ องค์ทรงทราบพระปริวิตกแห่งจิตของพระผู้มีพระภาค ด้วยใจของตนแล้ว เสด็จมาจาก ๔ ทิศ ทรงนำบาตรที่สำเร็จด้วยศิลา ๔ ใบเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรับสัตตุงและสัตตูก่อนด้วยบาตรนี้ พระพุทธเจ้าข้า^{๔๒}

๒) อยู่ในกลุ่มเทวดาและพรหมที่ทูลเชิญให้พระองค์แสดงธรรม

ในคราวที่พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าธรรมที่ทรงตรัสรู้เป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง เห็นยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ละเอียดประณีต ตรึกคาคคิดเอาไม่ได้ มีพระทัยที่จะไม่แสดงธรรม ท้าวสหัมบดีพรหมล่วงรู้ถึงจิตปริวิตกของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยใจตนแล้ว ก็เปล่งวาจาว่า “หน้าที่โลกจะพินาสละสืหนอ หน้าที่โลกจะพินาสละสืหนอ” อันหมู่พรหมในหมื่นจักรวาลแวดล้อมแล้ว อันท้าวสักกะ ท้าวสุยามะ ท้าวสันดุสิต ท้าวนิมมิต ท้าวปรนิมมิตวสวัตตีติดตามเสด็จมาปรากฏอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม^{๔๓}

๓) เป็นประจักษ์พยานคุณธรรมอันสูงสุดของพระพุทธเจ้า

ท้าวเวสสุธณและท้าวมหาราชทั้ง ๓ เป็นประจักษ์พยานสำคัญถึงคุณอันพิเศษของพระผู้มีพระภาคเจ้าทำให้ผู้ที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาหันมาเลื่อมใส ในสมัยพุทธกาล ผู้คนส่วนใหญ่นับถือลัทธิพราหมณ์ ผู้คนมีมิจฉาทิฐิตั้งตัวเป็นเจ้าของสำนักเป็นจำนวนมาก บ้างก็เชื่อว่า

^{๔๒} วิ.ม.อ. (ไทย) ๖/๘.

^{๔๓} ขุ.พุทธ.อ. (ไทย) ๗/๓/๒๙-๓๓.

พระพรหมเป็นผู้สร้าง เป็นเทพเจ้าสูงสุดในลัทธิของตน บางก็ถือมานะว่าตนเป็นกษัตริย์ เป็นผู้ที่อยู่ในวรรณะสูง เป็นต้น ดังนั้น เมื่อทำเวสสุวัณพร้อมด้วยมหาราชอื่นๆ มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ด้วยอาการเคารพนอบน้อม จึงทำให้จิตใจของผู้คนเหล่านั้นหวั่นไหวในคุณธรรมของพระพุทธเจ้าที่ตนยังไม่ประจักษ์ หลายครั้งผู้คนเหล่านั้นเริ่มโน้มเอียงไปสู่อาณาจักรของพระพุทธเจ้า และเลื่อมใสในที่สุด ซึ่งทำเวสสุวัณและมหาราชทั้ง ๓ มีส่วนสำคัญในการเป็นประจักษ์พยานเหล่านั้น และสร้างศรัทธาให้แก่ผู้ที่พบเห็น แม้ว่าท่านจะเป็นผู้ปกครองเทวดาชั้นแรก แต่ก็ยังเป็นบาทฐานสำคัญที่ทำให้ผู้คนที่นับถือลัทธิอื่น หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเมื่อมีจิตใจเลื่อมใสแล้ว จิตก็น้อมไปสู่การฟังพระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า จนในที่สุดสามารถบรรลุคุณธรรมชั้นสูง มีโสดาบันบุคคล เป็นต้น ท้ายที่สุดผู้คนเหล่านั้นสามารถกระทำให้สิ้นไปซึ่งอาสวกิเลสและสังสารวัฏฏ์ ดังจะยกตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญๆ ดังนี้

สมัยที่พระพุทธเจ้าโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกโดยลำดับถึงตำบลอรุเวลาแล้ว เพื่อโปรดชฎิล ๓ คน คือ อรุเวลกัสสป มีบริวาร ๕๐๐ คน นทีกัสสป มีบริวาร ๓๐๐ คน และคยากัสสป มีบริวาร ๒๐๐ คน ชฎิลเหล่านี้มีมานะแก่กล้ามาก คิดว่าตนเองเป็นอรหันต์ ด้วยพระมหากรุณาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ได้ทรงกระทำปาฏิหาริย์ ๓,๕๐๐ วิธี โปรดชฎิลเหล่านี้ จนท้ายที่สุดชฎิลเหล่านี้ จึงถือพระรัตนตรัยเป็นสารณะ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์แสดงอาทิตตปริยายสูตรชฎิลทั้ง ๓ พร้อมด้วยบริวาร ๑,๐๐๐ คน ก็ได้บรรลุอรหัตตผล ในบรรดาปาฏิหาริย์ทั้งหมดนั้น ในปาฏิหาริย์ที่ ๒ คือ การที่ทำเวสสุวัณและมหาราชทั้ง ๓ ได้มาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อฟังธรรม ซึ่งทำให้ชฎิลอรุเวลกัสสปตระหนักถึงอาณาจักรของพระพุทธเจ้า แต่ด้วยมานะที่กล้า คิดว่าตนเองเป็นอรหันต์ จึงทำให้ไม่อาจเคารพนับถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะได้ ดังมีข้อความว่า “ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์แห่งหนึ่ง ไม่ไกลจากอาศรมของชฎิลอรุเวลกัสสป ครั้งนั้น ทำมหาราชทั้ง ๔ เมื่อราตรีปฐมยามผ่านไปแล้วเปล่งรัศมีงาม ยังไพรสณฑ์ทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นถึงแล้วจึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ยืนเฝ้าอยู่ทั้ง ๔ ทิศ ดูกองไฟใหญ่ฉะนั้น”^{๔๔}

ในจรียาปิฎก พระพุทธองค์ทรงเสด็จโปรดพระประยูรญาติ ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ทำลายมานะของเจ้าศากยะ ในกาลนั้น เหล่าเทวดาทั้งหลายต่างพากันเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า สร้างความอัศจรรย์ให้แก่มนุษย์ พวกเทวดาในหมื่นโลกธาตุ เข้าไปเฝ้าพระตถาคตด้วยเทวานุภาพอันยิ่งใหญ่ บังเกิดจิตอัศจรรย์อย่างไม่เคยมี ประคองอัญชลีนมัสการพากันเข้าไปเฝ้า ต่างเปล่งคาถาปฏิสังขยัตด้วยพระพุทธคุณ สรรเสริญปรบมือรื่นเริงประกาศถึงปิติและโสมนัส ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

^{๔๔} วิ.ม.อ. (ไทย) ๖/๑/๘๗-๘๑.

ภุมมเทวดา จาตุมมหาราชิกาเทวดา พวก
เทพชั้นดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมิตตเทพ
ปรนิมิตเทพ และหมู่พรหมกายิกา ต่างยินดี
พากันบอกกล่าวป่าวร้องแพร่หลาย^{๔๕}

๔) อยู่ในกลุ่มเทวดาที่มาประชุมกันเมื่อครั้งพุทธปรินิพพาน

ในมหาปรินิพพานสูตร เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน เทวดาจากหมื่นโลกธาตุต่างมาเฝ้าพระพุทธองค์ ณ สาละวันอุทยาน ของเจ้ามัลลกะษัตริย์ ณ กรุง กุสินารา ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน เหล่าเทวดาต่างบูชาพระสรีระพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี ดอกไม้ ของหอมอันเป็นทิพย์ และเข้าเฝ้าจนกระทั่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเลื่อมใสที่มีต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า^{๔๖}

๒.๒.๒ บทบาทของท้าวเวสสุวัณที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมและพระสงฆ์

๒.๒.๒.๑ ที่เกี่ยวข้องกับพระธรรม

ท้าวเวสสุวัณและท้าวมหาราชอื่นๆ มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพระธรรม ในด้านการดำรงรักษาพระธรรม และเผยแผรให้เป็นที่ประจักษ์ ดังจะยกตัวอย่างที่ปรากฏใน คัมภีร์พระพุทธศาสนาบางส่วน ดังนี้ ในคราวที่พระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญญวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อท่านอัญญาโกณฑัญญะได้เกิดดวงตาเห็นธรรม เหล่าเทวดาและพรหมได้บันลือเสียงต่อๆ กันไป พระมหาสียาตอ (พระโสมณมหาเถระ) ได้อธิบายเหตุการณ์ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญญวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้เกิดดวงตาเห็นธรรม เหล่าเทวดาและพรหมได้บันลือเสียงต่อๆ กันไป ภุมเทวดาได้ป่าวประกาศว่า “พระธรรมจักรอันไม่มีจักอื่นเทียบได้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงหมุนให้เคลื่อนไปแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขต พาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกยังให้หมุนกลับไม่ได้” เทวดาในชั้นสูงๆ ขึ้นไปก็บันลือเสียงต่อๆ กันไปจนถึงพรหมโลก ทั้งหมื่นโลกธาตุก็ไหวสะเทือน

^{๔๕} ขุ.จரிய.อ. (ไทย) ๗๔/๑/๑๐-๑๗.

^{๔๖} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๔๒๒-๔๒๖.

เลื่อนลงไป แสงสว่างอันยิ่งไม่มีประมาณได้ปรากฏแล้วในโลกด้วยอานุภาพแห่งพระสูตรอันยิ่งใหญ่ จากเหตุการณ์นี้ ท้าวเวสสุวัณได้ร่วมกระจายข่าวนี้ด้วย^{๔๗}

พระคันธसारภิงค์ ได้กล่าวถึงตำนานอาฏานาฏิยปริตรไว้ว่า อาฏานาฏิยปริตร คือ ปริตรของท้าวภูเวระผู้ครองนครอาฏานาฏา เพราะเป็นปริตรที่ท้าวภูเวระได้นำมากราบทูล พระพุทธเจ้า พระปริตรนี้กล่าวถึงพระนามของพระพุทธเจ้า ๗ พระองค์ และคุณของ พระพุทธเจ้าเหล่านั้น รวมทั้งอานุภาพของพระพุทธเจ้าและ เทวานุภาพมาพิทักษ์ให้มีความ สวัสดิ์ดี มีประวัติว่าสมัยหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ แขวงกรุงราชคฤห์ ท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ คือ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ และท้าวภูเวระ ได้มาเฝ้า พระพุทธเจ้าในมัชฌิมยามแห่งราตรี ขณะนั้นท้าวภูเวระได้กราบทูลว่า อมนุษย์บางพวกเลื่อมใส พระองค์ บางพวกไม่เลื่อมใส แต่ส่วนใหญ่ยังไม่เลื่อมใส เพราะพระองค์ตรัสสอนให้ละเว้นจาก อกุศลกรรมมีปาณาติปาตเป็นต้น แต่พวกเขาไม่สามารถจะเว้นได้จึงไม่พอใจในคำสอนที่ขัดแย้ง กับความประพฤติของตน เมื่อภิกษุไปปฏิบัติธรรมป่าเปลี่ยว อมนุษย์เหล่านั้นอาจจะรบกวนได้ จึงขอให้พระองค์ทรงรับเอาเครื่องคุ้มครองคืออาฏานาฏิยปริตรไว้ แล้วประทานแก่พุทธบริษัท เพื่อสาธยายคุ้มครองตน และเพื่อให้อมนุษย์เกิดความเลื่อมใสพระศาสนา หลังจากนั้นท้าวภูเวระ ได้กราบทูลคาถาเป็นต้นว่า วิปัสสิสสะ จะ นะมัตถุ เมื่อท้าวมหาหาราชเหล่านั้นเสด็จกลับแล้ว พระพุทธเจ้าจึงนำมาตรัสแก่พุทธบริษัทในภายหลัง^{๔๘}

๒.๒.๒.๒ ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์

ท้าวเวสสุวัณและท้าวมหาหาราชอื่นๆ มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ใน ด้านการอุปฐากและเคารพนอบน้อมพระสงฆ์ ดังจะยกตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาบางส่วน ดังนี้

๑) แจ้งข่าวการแสดงธรรมแก่เทวดาอื่น ๆ

ในอุตตรสูตร ท้าวเวสสุวัณได้แจ้งข่าวการแสดงธรรมเรื่องภิกษุพิจารณาเห็นความ วิบัติของตนโดยกาลอันควร ของพระอุตตรแก่ท้าวสักกะ เมื่อท้าวสักกะได้ฟังเนื้อความดังกล่าว จึงมาเฝ้าพระอุตตร เพื่อถามถึงเหตุที่แสดงธรรม และถามว่าเป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า หรือไม่ โดยพระอุตตร กล่าวว่า เป็นธรรมที่เกี่ยวข้องมาจากการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤห์ ทรงปรารภพระเทวทัตต์ ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาเห็นความวิบัติของตนโดยกาลอันควร ฯลฯ ดูกรภิกษุ

^{๔๗} พระมหาสิสยาตอ (พระโสภณมหาเถระ), ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๘๕-๘๖.

^{๔๘} พระคันธसारภิงค์, พระปริตรธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๘๘-๘๙.

ทั้งหลาย พระ เทวทัตต์มีจิตอันอสังขาร ๘ ประการครอบงำย่ำยีแล้ว ต้องไปเกิดในอบาย ในนรกอยู่ชั่วกัลป์ แก้ไขไม่ได้ อสังขาร ๘ ประการเป็นไฉน คือลามก ... ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเทวทัตต์มีจิตอันอสังขาร ๘ ประการนี้แลครอบงำย่ำยีแล้ว ต้องไปเกิดในอบาย ในนรกอยู่ชั่วกัลป์ แก้ไขไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุครอบงำย่ำยีลามกที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นความดีแล้วที่ภิกษุจะพึงครอบงำย่ำยีความเสื่อมลามก ... ยศ ... ความเสื่อมยศ ... สักการะ ... ความเสื่อมสักการะ ... ความเป็นผู้ปรารถนาลามก ... ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ^{๔๙}

จุฬัตถมหาสังขยสูตร ที่ ๗ ท้าวเวสสุวรรณได้ทำการต้อนรับพระโมคคัลลานะ เมื่อครั้งที่ท่านไปเที่ยวชมสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ครั้นเห็นว่าท้าวสักกะยังประมาทอยู่ท่าน จึงแสดงอิทธิฤทธิ์ โดยการเอาหัวแม่เท้ากดเวชยันตปราสาทเขย่าให้สั่นสะท้านหวั่นไหว ซึ่งทำให้ท้าวสักกะและเทวดาเกิดสลดสังเวช ท่านจึงเตือนท้าวสักกะให้ระลึกถึงธรรมเป็นที่สิ้นแห่งตัณหาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเคยตรัสแก่ท้าวสักกะ หลังจากนั้นท่านจึงกลับไป ครั้นเมื่อพระโมคคัลลานะกลับไปแล้ว เหล่าเทพนารีต่างถามท้าวสักกะว่า ท่านผู้นั้นเป็นใคร ท้าวสักกะตอบว่าท่านเป็นสพรหมจารีของเรา เหล่าเทพนารีต่างอนุโมทนากับท้าวสักกะที่เป็นสพรหมจารีกับผู้มีฤทธาานุภาพมาก ซึ่งในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าท้าวเวสสุวรรณ เป็นผู้ที่มีความคุ้นเคยกับพระสาวกและท้าวสักกะเป็นอย่างดี โดยมีเนื้อความในพระสูตร ดังนี้

ท่านพระมหาโมคคัลลานะ กล่าวว่า สถานที่นารีนรมย์ของท่านท้าวโกสีนี้ย่อมงดงาม เหมือน สถานที่ของผู้ที่ได้ทำบุญไว้ในปางก่อน แม้มนุษย์ทั้งหลายเห็นสถานที่นารีนรมย์ไหนๆ เข้าแล้ว กล่าวกันว่า งามจริง ดุจสถานที่นารีนรมย์ของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์.

ในขณะนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้มีความดำริว่า ท้าวสักกะนี้เป็นผู้ประมาทอยู่มากนัก ถ้ากระไร เราพึงให้ท้าวสักกะนี้สังเวชเกิด จึงบันดาลอิทธิทธิสาธิต เอ้าหัวแม่เท้ากดเวชยันตปราสาทเขย่าให้สั่น สะท้าน หวั่นไหว. ทันใดนั้นท้าวสักกะจอมเทพ ท้าวเวสวัณมหาราช และพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ มีความประหลาดมหัศจรรย์จิต กล่าวกันว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นี่เป็นความประหลาดอัศจรรย์ พระสมณะมีฤทธิ์มาก อานุภาพมาก เอ้าหัวแม่เท้ากดทิพยพิภพ เขย่าให้สั่น สะท้าน หวั่นไหวได้

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ทราบว่า ท้าวสักกะจอมเทพมีความสลดจิตขุ่นลุกแล้ว จึงถามว่า ดูกรท้าวโกสี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสความน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นแห่งตัณหาโดยย่ออย่างไร ขอโอกาสเถิด แม้ข้าพเจ้าจักขอมีส่วนเพื่อฟังภณนั้น^{๕๐}

^{๔๙} อ.ส.ต.ต.ก-อ.ภ.จ.ก-นวก.อ. (ไทย) / ๓๗๙๘/๓๑๗-๓๒๑.

^{๕๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๓๓-๔๓๘/๓๒๕-๓๒๗.

๒) แสดงความกตัญญูแก่ผู้ที่ควรบูชา

ในอรรถกถาหมหาปชาบดีโคตมีเถรีคาถา เมื่อพระโคตมีเถรีนิพพาน เหล่าเทพและอสูรต่างเศร้าโศก ต่างช่วยกันยกเอาเตียงที่พระโคตมีเถรีหลับขึ้นไว้ในเรือนยอด [เมรุ] อันประเสริฐ นารีนรมย์ ทำด้วยทองล้วนๆ งดงาม ท้าวโลกบาลทั้งสี่เฝ้าเข้าเฝ้ารับเรือนยอด ทวยเทพที่เหลือมีท้าวสักกะเป็นต้นเข้าช่วยรับเรือนยอด ก็เรือนยอดทั้งหมดมี ๕๐๐ หลัง แท้จริงวิสกรรมเทพบุตรเนรมิต มีสีเหมือนดวงอาทิตย์ในสราทกาล ทวยเทพทั้งหลายได้แบกภิกษุณีทุกรูปที่นอนอยู่บนเตียงแล้ว นำเอาออกไปตามลำดับ ทวยเทพทั้งหลายพากันบูชาด้วยของทิพย์คือของหอมและดอกไม้ที่หอมตระหลบ และการพ้อนรำขับร้องดีดสีตีเป่า พวกนาค อสูรและพรหม ต่างก็พากันบูชาพระพุทธรูปพระศาสดาผู้นิพพาน^{๕๑}

ในอรรถกถาจุณทสูตร เมื่อคราวที่พระสารีบุตรจะปรินิพพาน ท้าวเวสสุวัณและท้าว महाराज ทั้ง ๓ ต่างพากันเข้าเฝ้าพระเถระ โดยมีเนื้อความว่า

ท้าว महाराज ทั้ง ๔ ตรวจดูอยู่ว่าพระธรรมเสนาบดีอยู่ที่ไหน เห็นแล้วว่า นอนบนเตียงเป็นที่ปรินิพพานในห้องที่ตนตลอดในบ้านนาพกะ พวกเราจักไปเยี่ยมเป็นครั้งสุดท้ายมาแล้ว ได้ยินไห่วอยู่แล้ว

เหตุการณ์นี้ทำให้มารดาของท่านเลื่อมใสในพระบรมศาสดา มีจิตน้อมที่จะฟังธรรม พระสารีบุตรกล่าวกับมารดาของท่านว่า ท้าว महाराज ทั้ง ๔ มหาอุบาสิกา เป็นเหมือนเด็กวัด ครั้นตั้งแต่พระศาสดาของพวกเราถือปฏิสนธิก็ถือพระขรรค์รักษาแล้ว เป็นต้น^{๕๒}

๓) เอื้อเฟื้อสถานที่เจริญกัมมฐานแก่ภิกษุ

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานกัมมฐานอันเหมาะสมแก่จริยาของภิกษุเหล่านั้น แต่นั้นภิกษุทั้งหมดถวายบังคมพระมีพระภาคเจ้าแล้ว ไปยังที่พักกลางคืนและที่พักกลางวันของตนๆ บางพวกไปสู่ป่า บางพวกไปสู่โคนไม้ บางพวกไปสู่ภูเขาเป็นต้นแห่งใดแห่งหน บางพวกไปสู่ภพชั้นจาตุมหาราชิกา บางพวกไปสู่ภพชั้นสวรรค์ ดังนี้แล^{๕๓}

๔) อุปัฏฐากพระสงฆ์ที่ปฏิบัติธรรม

ในสติสูตร กล่าวถึงท้าวเวสสุวัณพร้อมทั้งท้าว महाराज ทั้ง ๓ ท้าวสักกเทวราช และท้าวสหัมบดีพรหมได้ไปเฝ้าอุปัฏฐากพระ ซึ่งท่านได้บำเพ็ญสมณธรรมจนบรรลุพระอรหันต์ โดยมีเนื้อความในพระสูตรโดยย่อว่า พระเถระรูปหนึ่งปฏิบัติธรรมด้วยความเพียรถึง ๑๙ ปี ในที่สุด

^{๕๑} ขุ.เถรี.อ. (ไทย) ๕๔/๔๕๕/๒๖๔-๒๖๕.

^{๕๒} ส.ม.อ. (ไทย) ๓๐/๔๓๒.

^{๕๓} ส.ส.อ. (ไทย) ๒๕/๖๗๕/๒๔๗-๒๕๑.

ท่านได้บรรลุพระอรหัตในภายใน ๒๐ ปี ก็ในวันที่ท่านบรรลุพระอรหัต เหล่าเทพซึ่งสิงอยู่ทำย
จกรรมของท่านได้ยังประทับให้รู้เรื่องด้วยองค์ยืนอยู่ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ท้าวสักกะจอมเทพ
และท้าวสหัมบดีพรหม ก็พากันไปอุปฐากท่าน^{๕๔}

๕) ตั้งบริวารของตนให้คอยอุปฐากพระสงฆ์ที่ปฏิบัติธรรม

ในสัมมุตเถรคาถา ท้าวเวสสุวรรณตั้งยักษ์ ๒ ตน ให้ถวายอารักขาพระสัมมุตเถระใน
ระหว่างที่ท่านเจริญกัมมัฏฐานอยู่ ดังมีเนื้อความว่า

ครั้งนั้น พระสัมมุตเถระ เรียนกายคตาสติกัมมัฏฐาน ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า
อยู่ในป่าสีตวันเป็นประจำ ด้วยเหตุนั้นแล ท่านจึงมีนามปรากฏว่า " สีตวันิยะ". ก็โดยสมัย
นั้น ท้าวเวสสุวรรณมหาราช เสด็จไปทางอากาศ มุ่งหน้าสู่ทิศทักษิณในชมพูทวีป
ทอดพระเนตรเห็นพระเถระนั่งในอัมภิกาสน มนสิการกัมมัฏฐานอยู่ จึงเสด็จลงจากวิมาน
นมัสการพระเถระแล้วสั่งยักษ์ ๒ ตนว่า ถ้าพระเถระออกจากสมาธิในเวลาใด เจ้าจงบอก
การมาของเราในเวลานั้น และจงถวายอารักขาพระเถระด้วย ดังนี้ แล้วเสด็จหลีกไป^{๕๕}

๖) สรรเสริญและประกาศคุณของพระอริยสาวก

ในจุฬโคสิงคสาฬสูตร ที่มประชนยักษ์ ประกาศข่าวแก่เทวดาชั้นสูงขึ้นไปว่า เป็น
ลาภของชาววัชชี ที่พระบรมศาสดาและพระอริยสาวกที่ ๓ คือ ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระนันทิ
ยะ และท่านพระกิมิละ มาพักอยู่ ณ แคว้นวัชชี จากนั้น พวกภุมมเทวดาก็ประกาศข่าวต่อไปให้
พวกเทพชั้นจาตุมหาราช พวกเทพชั้นจาตุมหาราชก็ประกาศข่าวต่อไปให้พวกชั้นดาวดึงส์ทราบ
เรื่อยไปจนถึงพรหมโลก ดังมีเนื้อความ ดังนี้

พวกเทพชั้นจาตุมหาราช ได้ฟังเสียงของพวกภุมมเทวดาแล้วได้ประกาศ (ต่อไป)...
พวกชั้นดาวดึงส์ได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้วได้ประกาศ (ต่อไป)...พวก
เทพชั้นยามาได้ส่งเสียงของพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้วได้ประกาศ (ต่อไป)^{๕๖}

กล่าวโดยสรุป ท้าวเวสสุวรรณเป็นพระอริยบุคคลชั้นแรกในพระพุทธศาสนา คือ พระ
โสดาบัน ท่านมีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย เป็นผู้ที่จะวิจิตรความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย
จนหมดสิ้น ทั้งยังละสัณห์พัตตูปาทาน และสักกายะทิฏฐิได้จนหมดสิ้น ท่านเป็นบุคคลสำคัญที่ทำ
หน้าที่อุปถัมภ์รักษาพระพุทธศาสนา นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า
พระธรรม และพระสงฆ์แล้ว ท่านมีความคุ้นเคยกับพระพุทธเจ้าและท้าวสักกะเทวราช

^{๕๔} ส.ม.อ. (ไทย) ๓๐/๖๘๒-๖๘๔/๓๖๒.

^{๕๕} ขุ.เถร.อ. (ไทย) ๕๐/๑๔๓/๙๐-๙๕.

^{๕๖} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๙/๓๖๑/๑-๒๔.

นอกจากนี้ ท่านยังตั้งบริวารให้คอยช่วยเหลือดูแลมนุษย์ผู้กระทำความดี และให้อำนาจแก่บริวารยักษ์ลงโทษจนผู้ที่ไม่มีศีลธรรมและเป็นสหายธรรมกับท้าวสักกะเทวราช บทบาทสำคัญอีกประการที่ชาวพุทธเรารู้จักกันดี คือการตรวจโลก ทุกวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ ท่านจะบันทึกชื่อคนที่ถืออุโบสถศีลด้วยตนเองและประกาศให้เทวดาร่วมสาธุ นอกจากนี้ยังเป็นตัวอย่างของผู้ที่ทำความดี มีการให้ทานและรักษาศีล เป็นต้น

ดังนั้น ในบทนี้จึงเป็นการรวบรวมเรื่องราวความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณ ตลอดจนปฏิบัติที่ทำให้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ภพภูมิ อำนาจหน้าที่และบทบาทหน้าที่สำคัญๆ ของท้าวเวสสุวรรณที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในบทต่อไปจะนำเสนอความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณในด้านต่างๆ ที่ปรากฏในสังคมไทย